

Zondag 21 juni 2026 10 uur
Remonstranten Sommelsdijk

Voorganger *Andre Meiresonne*

Muziek *Sjaliene de Waal, en Chloë de Waal*

Welkom en kaars aansteken, Stilte

Openingslied Lied 675 vers 1 *Geest van hierboven*

Votum en Groet

Onze hulp is in de naam van de Heer
die hemel en aarde gemaakt heeft,
die trouw houdt in eeuwigheid,
en niet laat varen het werk van zijn handen.
Genade en vrede zij ons allen.

Antwoordlied *Tot u, Heer, is ons hart gericht*

Inleiding *Voorbij de onttovering*

Een zomerdienst, over weten en geloven.

Van onttovering naar verdieping.

Van verlies naar verwondering.

Van zekerheid naar vertrouwen.

Van een God, die als 'iets' of 'Iemand' gedacht wordt,

naar een God die ervaren kan worden als de diepte van ons bestaan.

Gebed van Inkeer

Eeuwige,

Ook goedemorgen.

Laten we maar zeggen hoe het is.

We weten het niet.

En we begrijpen ook dat we het niet gaan weten.

Dus daar zitten we dan.

Wees vanmorgen met ons, sterk ons hier samen.

Help ons het niet weten uit te houden.

Sta ons bij op onze zoektocht.

Wijs ons de weg.

Amen

Lied 704 vers 1 en 2 *Dank, dank nu allen God*

Eerste Bijbellezing >>> context...

Handelingen 5

33 Toen de leden van het Sanhedrin dit hoorden, ontstaken ze in hevige woede en besloten ze de apostelen ter dood te brengen. 34 Maar toen stond een van hen op, een farizeeër die Gamaliël heette en die als wetsleraar bij het hele volk in aanzien stond. Hij gaf opdracht de apostelen een ogenblik naar buiten te brengen 35 en zei vervolgens: 'Israëlieten, overweeg nog eens goed wat u van plan bent met deze mensen te doen. 36 Immers, enige tijd geleden wierp Teudas zich op als een man die het volk zou leiden, en ongeveer vierhonderd mensen sloten zich bij hem aan; hij werd gedood, zijn aanhang viel uiteen en verdween in het niets. 37 Na hem was er Judas de Galileeër, die ten tijde van de volkstelling met zijn volgelingen in opstand kwam; ook hij ging ten onder, en al zijn volgelingen werden uiteengedreven. 38 Daarom zeg ik u: houd u afzijdig van deze mensen en laat hen begaan, want als het mensenwerk is wat ze nastreven, zal het op niets uitlopen, 39 maar als het Gods werk is, zult u niets tegen hen kunnen uitrichten, of het zou weleens kunnen blijken dat u tegen God strijdt.'

Lied 824 1 tm 5 *Vroeg ik mijn denken*

Komen en gaan Wim T. Schippers

Ik kijk naar het komen en gaan,
naar het onophoudend gekrioel.
En weer bekruipt mij het gevoel:
waarnaartoe, waarvandaan
en waarom doe ik mee aan het gewoel?

[refr]

Waarom werd ik geboren?
Waarom ga ik dood?
Daarover hoor je niks van tevoren.
Plompverloren word je lotgenoot.
Voordat je 't snapt ben je al ingestapt
en moet je voor je leven rondjes rennen.
Straks word je er gewoon weer uitgetrapt,
net als het misschien wat wou wennen.

We jagen macht en rijkdom na,
of we houden het op 'Allah is groot'.
De één zingt onverdroten 'Halleluja',
de ander ziet maar steeds Het Morgenrood.

[refr]

Waarom maak ik er geen einde aan
als het toch allemaal nergens op slaat?
Wel, om nou de hand aan mezelf te slaan,
dat vind ik meteen weer zo'n daad.
Waarmee je juist doet of je wel vindt
dat het ergens over gaat.
En om dat niet toe te hoeven geven,
lijkt het me beter om er flink op los te leven.

Daarom worden wij geboren.
Maar waarom gaan wij dan dood?
Als je 't allemaal wist van tevoren
haalde je misschien niet eens de moederschoot.
Maar wie weet valt alles ooit nog eens te snappen.
En stel je voor dat wij erachter zijn,
als jij net had besloten af te knappen...
Ik houd mezelf nog maar even aan de lijn.

Tweede Bijbellezing

Met Pinksteren lezen we deze verzen ook.

Mozes probeert onder Gods opdracht uit te komen.

Maar God weet hem gerust te stellen.

Die brandende braamstruik was wel wonderlijk

maar Mozes had meer nodig om verder te kunnen met z'n leven.

Exodus 13

Mozes zei: 'Maar wie ben ik dat ik naar de farao zou gaan en de Israëlieten uit Egypte zou leiden?' **12** God antwoordde: 'Ik zal bij je zijn. En dit zal voor jou het teken zijn dat Ik je heb gestuurd: als je het volk uit Egypte hebt weggeleid, zullen jullie God bij deze berg vereren.' **13** Maar Mozes zei: 'Stel dat ik naar de Israëlieten ga en tegen hen zeg dat de God van hun voorouders mij gestuurd heeft, en ze vragen: "Wat is de naam van die God?" Wat moet ik dan zeggen?' **14** Toen antwoordde God hem: 'Ik ben die er zijn zal. Zeg daarom tegen de Israëlieten: "IK ZAL ER ZIJN heeft mij naar u toe gestuurd."'

Lied IK ZAL ER ZIJN (wijs van Kumbaya My Lord)

De onttovering voorbij

Velen van ons zijn opgegroeid met Bijbelverhalen, psalmen en gebeden.

Wat is er overgebleven van het geloof waarmee we ooit zijn grootgebracht?

(Want) op school leerden we over Charles Darwin, en de evolutietheorie.

Later hoorden we over Sigmund Freud, en de psychologie.

Over de inzichten van de moderne wetenschap.

We leerden kritische vragen stellen.

Want twijfel brengt ons verder.

Betwifelen is de basis van de moderne wetenschap.

En daarmee van het moderne leven – van dagelijks leven van ons allemaal.

Maar toch, op twijfels zitten de meesten van ons niet te wachten.

Als mensen zoeken we nu eenmaal houvast – de een nog meer dan de ander.

Houvast in onzekere, zo niet bange tijden.

De overzichtelijke (?) wereld van onze jeugd bestaat allang niet meer.

Zoals al eerder de aarde niet het middelpunt van het heelal bleek te zijn,

blijkt de mens ook al niet het einddoel van deze schepping

(als er al een doel van de schepping zou zijn).

En, nu blijkt ons bewustzijn nauw verweven met ons brein –

of zoals sommigen zeggen: onze hersenen genereren ons bewustzijn.

Ook religieuze ervaringen blijken samen te hangen met processen in de hersenen.

En de meeste bijbelverhalen zijn wat ze zijn: verhalen –

dus geen betrouwbare verslagen van historische gebeurtenissen.

En de hemel bevindt zich trouwens ook niet ergens boven de wolken –

als er al een hemel bestaat...

De Duitse socioloog Max Weber noemde dit: de ‘onttovering van de wereld’.

Die Entzauberung der Welt

De mens is de wereld steeds zakelijker en technischer zijn gaan begrijpen,
waardoor er geen ruimte meer is voor mysterie en verbeelding.

En zo verdween –met het mysterie en de verbeelding–

ook God steeds verder uit ons leven.

Maar wat als die ‘onttovering’ nou eens niet het einde van het verhaal is?

Wat als zij juist een ‘doorgang’ vormt?

Niet terug naar vroeger.

Maar juist verder, de diepte in?

Als gezegd, de moderne wetenschap heeft ons mensbeeld ingrijpend veranderd.

Bioloog Charles Darwin liet zien dat wij niet buiten de natuur staan.

Wij mensen zijn niet op een eigen, aparte, zesde dag geschapen.

Wij zijn geen wezens die losstaan van de rest van het leven.

Wij zijn familie van alles wat leeft ‘op deez’ aard’.

Sterker, wij bestaan uit dezelfde bouwstenen als alles wat er is in de kosmos.

Psychiater Sigmund Freud voegde daar iets ongemakkelijks aan toe.

Wij zijn bepaald niet doorzichtig voor onszelf, integendeel.

Want in ons leven verlangens, angsten en drijfveren...

waarvan wij ons niet of nauwelijks bewust zijn.

En vandaag de dag laat hersenonderzoeker Dick Swaab ons zien

hoe diep onze persoonlijkheid en voorkeuren, talenten en kwetsbaarheden,

(en intelligentie, seksuele voorkeur, genderidentiteit, psychiatrische aandoeningen)

verweven zijn met de ontwikkeling van onze hersenen –

‘Wij zijn ons brein’, zoals hij het noemt.

Onze mogelijkheden worden volgens Swaab grotendeels bepaald

door genetische aanleg en vroege hersenontwikkeling –

opvoeding en onderwijs kunnen daarop voortbouwen,

maar zij scheppen niet uit het niets nieuwe mogelijkheden.

Swaab kreeg een storm van kritiek over zich heen.

Niet zozeer van collega-onderzoekers.

Sterker nog, zijn ‘gelijk’ wordt steeds meer bevestigd.

Nee, het was geestig genoeg vooral uit de hoek van 'logen' en 'sofen'.

Want vooral de filosofie en de theologie zien graag nog wat ruimte voor ‘de geest’.

Maar...we zijn minder autonoom dan wij graag denken.

Minder rationeel.

Minder 'self made'.

Minder onafhankelijk.

Terwijl onze hedendaagse cultuur het tegenovergestelde verkondigt:

Word jezelf.

Maak jezelf.

Ontwikkel jezelf.

Verwezenlijk jezelf.

Maar wat is dat 'jezelf' eigenlijk?

En wat als wij 'onszelf' niet eens zelf gemaakt hebben?

Wat als het grootste deel van ons bestaan, lang geleden, *ontvangen* is?

We gaan met elkaar terug tot ver voor de moderne wetenschap.

Naar de middeleeuwen.

Niet de middeleeuwen van het bijgeloof, maar de tijd van de mystici.

Want grote mystici hebben dingen gezegd, die verrassend dichtbij klinken.

Zij waren geen knappe neurowetenschappers (die hersenen in plakjes snijden),

ze waren scherpe waarnemers van de menselijke ziel.

Meister Eckhart schreef:

“Het oog waarmee ik God zie, is hetzelfde oog, waarmee God mij ziet.”

Het is een raadselachtige zin.

Maar ook een bevrijdende gedachte.

Want zo bezien staat het diepste van ons bestaan niet los...

van de bron waaruit wij voortkomen.

De essentie van deze gedachte is dat de mens niet los van God kan worden gezien.

Het betekent dat wanneer wij in onze diepste kern God aanschouwen,
we dat doen vanuit Gods eigen bewustzijn.

God en de ziel kijken niet meer als twee aparte entiteiten naar elkaar,
maar vallen in het moment van de mystieke ervaring samen –
in één waarneming, één weten en één liefde.

En Johannes van 't Kruis schreef:

“Om te geraken tot wat ge nog niet weet,
moet ge gaan langs de weg van het niet-weten.”

Klinkt niet als een routebeschrijving voor een *control freak*.

Als je echt iets nieuws wilt leren of bereiken, moet je jouw oude gewoontes loslaten.

Je moet durven lopen op een pad dat onbekend en soms donker en eng voelt.

Je moet jouw eigen vaste ideeën en zekerheden durven opgeven.

Lopen op een onbekende weg vraagt om diep vertrouwen, als je het doel nog niet ziet.

Johannes noemt deze moeilijke, onzekere fase de "donkere nacht van de ziel".

Het voelt leeg, en eenzaam, maar kan juist voor innerlijke groei zorgen.

En juist dat, die onzekerheid uithouden, is misschien wel

een van de moeilijkste geestelijke oefeningen, juist in onze tijd.

Want wij leven in een cultuur die antwoorden wil horen.

Waarin mensen meningen hebben.

Analyses gevraagd worden.

Verklaringen gegeven worden.

Waarin alles beheersbaar is, of moet worden.

Maar geloof begint meestal precies waar de controle ophoudt.

De oude mystici brengen ons bij een vraag.

Wat verliezen wij eigenlijk wanneer oude godsbeelden verdwijnen?

Wanneer de ‘onttovering’ volledig wordt?

Verliezen wij God?

Of verliezen wij ons *beeld* van God?

Veel mensen hebben afscheid genomen van een God –

die ergens boven de wolken woont.

Van een God die zich niet hoeft te houden aan natuurwetten.

Een God die precies dezelfde vooroordelen blijkt te hebben...

als de gelovigen die over Hem spreken.

Het afscheid van die God is meer dan terecht.

Want om Prof. Harry Kuitert aan te halen:

“Alle spreken van boven, komt van beneden”.

Die God hebben we zelf verzonnen, die God is mensenwerk.

Maar verdwijnt met dat oude godsbeeld, ook...

het mysterie, waarnaar dat beeld verwees?

Verliezen wij God...

of onze voorstelling van God?

Meister Eckhart bad ooit:

"Ik bid tot God dat Hij mij van God bevrijdt."

Dat moet, zeker toen, godslasterlijk hebben geklonken.

Totdat je begrijpt wat hij bedoelt:

Bevrijd mij van mijn beelden.

Van mijn projecties.

Van mijn valse zekerheden.

Van de God die ik zelf heb gemaakt (of heb overgenomen) –

opdat ik kan openstaan

voor een werkelijkheid

die groter is dan mijn begrip.

Eckhart bad om verlost te worden van zijn eigen menselijke gedachten over God,

zodat hij God, de enige echte, onbegrijpelijke bron van het leven, kon ervaren.

En dan is het nog maar een kleine stap naar de 20e eeuw, naar Paul Tillich.

Deze Duits-Amerikaanse theoloog omschreef God als:

‘het “Zijn” zelf’;

‘de grond van het bestaan’.

God als het Al.

>>> ***Tussenzang***

Chloë de Waal *Auch mit gedämpften, schwachen Stimmen,*

Cantata BWV 36, Johann Sebastian Bach

Terug naar de wetenschap.

Wetenschap kan ongelooflijk veel, en ook steeds meer, verklaren.

Maar hoe meer zij verklaart, hoe wonderlijker de werkelijkheid wordt.

Want hoe bestaat het, dat een universum gemaakt van sterrenstof,

uiteindelijk wezens voortbrengt,

die nadenken over het sterrenstof,

waaruit die wezens bestaan..?!

Hoe bestaat het dat materie zich van zichzelf bewust wordt?

Dat vind ik eerlijk gezegd minstens zo wonderlijk

als welk wonderverhaal dan ook*.

En zo zijn we weer bij de Bijbel.

Veel mensen denken dat er twee mogelijkheden zijn.

Je leest –en gelooft!– de Bijbel letterlijk

(zou ik niet doen).

Of je neemt hem niet serieus

(dat zou ik evenmin doen).

Is er nog een mogelijkheid?

De route van het mysterie?

Van ‘het Koninkrijk is binnen in u’?

Van het leven als een onbegrijpelijk geschenk?

Jezus van Nazareth had –godzijdank– geen theorieën.

En hij zou zich waarschijnlijk ook een hoedje lachen om theologen –

mensen die hun leven wijden aan ‘kennis van God’...

God, u weet wel: Hij, die zich niet laat kennen.

Jezus sprak over mosterdzaadjes in de aarde.

Over desem in het brood.

Over een parel in de akker.

Over vogels, en bloemen, en kinderen.

(Daar is ie dan: Pipo de Clown! ‘Dag vogels, dag bloemen, dag kinderen’)

Jezus sprak over een verloren munt.

Over een vader op de uitkijk naar zijn ‘verloren’ zoon.

Steeds weer verwijst Jezus naar het gewone leven.

Alsof hij wil zeggen:

Het Koninkrijk zit niet verborgen achter de werkelijkheid.

Het schittert erdoorheen –

het is er al!

Kijk maar!

"Zie de vogelen des hemels."

“Zie de leliën des velds."

Dat zijn geen lessen in biologie.

Het zijn lessen in aandacht.

Mindfulness noemen we dat vandaag de dag.

Misschien zou je zo kunnen geloven?

Terwijl we veel meer weten

anders te gaan kijken.

Beseffen dat,

hoe meer we gaan weten,

hoe meer vragen er bij komen.

We zullen nooit alle antwoorden bezitten, integendeel!

De vraag wordt dan:

Kun je leren ‘wonen’ in het mysterie –

het mysterie dat wordt gevormd door het leven zelf?

De jonge dichter Rainer Maria Rilke schreef ergens in de 19e eeuw:

“Heb geduld met alles wat onopgelost is in uw hart

en probeer de vragen zelf lief te hebben.”

Is dat niet een prachtige omschrijving van geloof-van-nu?

Niet het bezitten van antwoorden (die zijn er niet...)

maar het houden van de vragen?

Geef jezelf de tijd:

Grote beslissingen of gevoelens hoeven niet binnen één dag helder te zijn.

Beleef vragen als een reis:

Van de zoektocht naar een antwoord leer je vaak meer dan van het antwoord zelf.

Wees mild voor jezelf:

Het is oké om te leven met onzekerheid, dat maakt je nog niet dom – integendeel.

Dit betekent...

Dat je mag zoeken.

Dat je mag twijfelen.

Dat je niet alles hoeft te begrijpen.

Misschien betekent het ook dat je milder mag worden.

Voor anderen – en vooral, en eerst, voor jezelf.

Milder worden, voor mezelf en voor anderen, was op mij
de uitwerking van het lezen van de boeken van Dick Swaab.

Het besef, dat mijn mogelijkheden,
inclusief mijn karakter, talenten en kwetsbaarheden,
grotendeels al in de baarmoeder, en in mijn eerste levensjaren, bepaald werden:
het was voor mij een onthullend, en vooral bevrijdend, inzicht.

Je hoeft je niet te schamen voor wie je bent.

Je hoeft je niet schuldig te voelen over hoe je in elkaar zit.

Dit is hoe je geschapen bent, dit is hoe je gebakken bent.

En ook, dit is waarmee je het moet doen...

Het betekent ook:

Jouw leven is je gegeven.

Jij bent het werk van de schepping.

Net als anderen het werk zijn van de schepping.

Dus wie ben jij om te oordelen over anderen, en hun levens?

Niemand heeft zelf bedacht hoe hij of zij in elkaar zit... hoe ie gebakken is.

Hoe meer je ontdekt
hoeveel van je leven ontvangen is,
hoe weinig ook je er zelf eigenlijk voor gedaan hebt,
hoe vreemder het wordt om jezelf tot maat der dingen te maken.
Het kan je helpen om je oordeel, over jezelf en anderen, terug te houden.
En, van de weeromstuit, hoe gemakkelijker het wordt om dankbaar te zijn.

Dat brengt ons tenslotte bij een oud woord:

Genade.

Een woord dat voor sommigen niet lekker klinkt.

Het klinkt als: nederig; of zelfs als onderdanig.

Genade, een woord dat klinkt als buigen...

Als in 'Heb genade...'

Maar 'genade' zou wel eens verrassend actueel kunnen zijn.

Want als het leven nou eens een geschenk zou zijn,

dan begint het dus met ontvangen.

Niet met presteren.

Niet met bewijzen.

Niet met verdienen.

Maar met ontvangen.

Van je bestaan.

Je bewustzijn.

Je talenten.

Je kansen.

Je liefde.

Alles begint als een geschenk –

als een gulle gave, als genade, ‘Gratia’ – ‘Gratis, en voor niets’.

Misschien is dat de diepste les

die zowel wetenschap: Darwin, Freud, Swaab;

als spiritualiteit: Eckhart, Johannes van ’t Kruis, Rilke

(en natuurlijk Pipo de Clown!)

ons kunnen leren.

Wij zijn niet de makers van onszelf.

Ongevraagd zijn we deelnemers

in een onbegrijpelijk spel.

Een spel dat met het doorgronden ervan

steeds onbegrijpelijker wordt.

De ‘onttovering’ is een gegeven.

We kunnen ons kennen niet ontkennen.

We kunnen ons denken nu eenmaal niet stil zetten...

Maar wat denkt u dan van een geloof dat...

minder zeker is, en tegelijk dieper;

minder dogmatisch, en tegelijk rijker;

niet gericht op verklaringen

(daarvoor hebben we de wetenschap),

maar op verwondering.

Het grootste wonder is niet dat er af en toe iets bovennatuurlijks gebeurt.

Het grootste wonder is dat er überhaupt iets is...

Dat er sterren zijn.

Dat er leven is.

Dat er liefde is.

Dat er bewustzijn is.

Dat wij hier met elkaar zijn.

Ik wens ons een prachtige zomer, met veel sterrennachten –

om op te kijken, en te ervaren: we zijn deel...

van een goddelijk geheel.

Amen

Chloë de Waal *En Prière*, Gabriel Fauré

Gebeden en Onzevader

Eeuwige,

Wij danken u voor ons leven.

Niet dat we er veel van snappen, maar nu weer toch zijn...

kunnen we er ons misschien maar beter aan... overgeven?

Overgave, het zou wat zijn.

En leer ons daarom aandachtig te zijn.

Aandacht te hebben voor wat er is.

Aandacht voor het wonder...

het wonder van het bestaan.

Dat wij hier zijn.

Dat wij kunnen kijken.

Dat wij kunnen liefhebben.

Dat wij vragen kunnen stellen.

Met inbegrip van zinloze vragen...

zoals waarom we hier nou toch zijn?

Leer ons 'Waarom? Daarom!' te aanvaarden.

En leer ons bovenal dankbaar te zijn dat we er zijn.

Dankbaar dat we deel uitmaken van dit wonderlijk bestaan.

Het is allemaal niet te bevatten...

En dat hoeft ook niet...

Leer ons gewoon nou eens te blij zijn

dat we er nu eenmaal zijn – en er nog even* wat van te maken.

In stilte bidden we wat hoogst persoonlijk is.

In stilte laten we ons hart spreken, wetend dat er geluisterd wordt.

[...]

Al onze gedachten en gebeden komen samen

in de woorden die ons kunnen dragen, als we het niet meer weten –

Onze Vader die in de hemelen zijt,

uw naam worde geheiligd;

uw Koninkrijk kome;

uw wil geschiede,

gelijk in de hemel als ook op de aarde.

Geef ons heden ons dagelijks brood;

en vergeef ons onze schulden,

gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren;

en leid ons niet in verzoeking,

maar verlos ons van den boze.

[Want van U is het Koninkrijk

en de kracht en de heerlijkheid

in der eeuwigheid.]

Amen.

Mededelingen

Slotlied Lied 416 *Ga met God, en Hij zal met je zijn*

Uitzending en zegen

Bevestigen wij dan ons geloof in een leven van licht en liefde,
Aanvaarden wij onze verantwoordelijkheid voor onze geloofsgemeenschap,
Haar taak in deze wereld, met al haar zorgen en noden.
En gaan wij vanuit dit huis weer naar ons thuis,
Onder Gods zegen:

De Heer zegene en Hij behoede ons.
De Heer doe zijn aangezicht over ons lichten en zij ons genadig.
De Heer verheffe zijn aangezicht over ons en geve ons vrede.

(Gezongen) *Amen*

Muziek